

K PROBLEMATICE MOTIVACE ZÁJMŮ O PROFESNÍ PŘÍPRAVU A JEJÍ UPLATNĚNÍ V PRAXI

V. Vybíhal

VYBÍHAL, V. (Vysoká škola zemědělská, Brno): *K problematice motivace zájmů o profesní přípravu a její uplatnění v praxi*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 21, 1985 (1) : 35-42.

Práce se zabývá analýzou výsledků anketního šetření výběrového souboru posluchačů před dokončením vysokoškolského studia, které zahrnovalo názory respondentů na uspokojení představ o vhodnosti zvoleného oboru, rozbor představ budoucího profesního uplatnění, průzkum požadavků dotazovaných na lokalitu pracoviště, diferenciaci podle studijních oborů a studium vlivu prostředí na zájmy o místo pracovní činnosti.

zemědělství; vysokoškolské studium; anketní šetření; metodický postup řešení

Vycházíme-li z pojetí, že cílem výchovně vzdělávacího procesu na našich vysokých školách je dosáhnout sladění individuálních zájmů studentů i zájmů socialistické společnosti, a v neposlední řadě vytvoření pocitu jejich odpovědnosti při budování rozvinuté socialistické společnosti, pak s otázkou ztotožnění obou naznačených zájmů souvisí i problematika objasnění širokého spektra náhodných i příčinných souvislostí, které mohou formovat motivaci rozhodovacího procesu pro vysokoškolské studium.

V tomto příspěvku chceme poukázat na některé poznatky získané při studiu motivace naznačeného procesu u posluchačů vybraných oborů jedné z vysokých škol, jejímž cílem je výchova odborníků se širokým zemědělským vzděláním pro řídicí funkce v socialistických zemědělských podnicích a v podnicích zemědělsko-potravinářského komplexu.

Vycházíme-li z požadavku, že na vysokých školách daného typu jde o přípravu odborníků, kteří by nejen dokonale zvládli odbornou problematiku, ale prokázali i schopnosti a zájem o společenskou činnost, oddanost socialistickému zřízení, soudružský vztah ke spolupracovníkům, uvědomělý poměr k práci, smysl pro novodobé směry ve výstavbě socialistické společnosti a spoluzodpovědnost za hospodárné plnění úkolů uložených státním plánem rozvoje národního hospodářství, jde o problematiku nanejvýš aktuální.

Do jaké míry se uváděné požadavky ve zkoumané populaci v budoucnu podaří realizovat, lze pak posoudit z dosažených výsledků vyhodnocovaného okruhu odpovědí na otázky kladené jednotlivým respondentům.

Podkladové údaje potřebné pro řešení formulovaného cíle této práce byly získány vlastním šetřením prostřednictvím dotazníků, vyplněných na podkladě naprosté dobrovolnosti respondentů náhodně vybraných studijních skupin posledního ročníku oborů provozně ekonomického, fyto technického a zootechnického Vysoké školy zemědělské v Brně ve školním roce 1983/84, a to při respektování anonymity zjišťování.

Rozsah analyzovaného souboru respondentů činí 184 prvků, z nichž u výběrového souboru provozně ekonomického oboru odpovědělo 73 posluchačů, fyto technického oboru 62 a zootechnického oboru 49. Počet odpovědí ve všech případech dosáhl stoprocentního využití. Výběrový soubor respondentů reprezentuje ze základního souboru studentů uváděného ročníku u provozně ekonomického oboru 47,1 %, u fyto technického oboru 35,2 %, u zootechnického oboru 45,8 % a je zcela adekvátní rozsahu výběru, jak jej pro dané účely navrhuji V y b í h a l a K u b í č e k (1974).

Pokud jde o strukturu respondentů podle pohlaví, lze konstatovat, že z celkového počtu posluchačů odpovídajících na kladené dotazy bylo 51,6 % mužů a 48,4 % žen. U jednotlivých oborů studia byla tato struktura značně diferencovaná, neboť u studentů provozně ekonomického oboru tvořili objekt zkoumání ze 41,1 % muži a z 58,9 % ženy, kdežto soubor respondentů fyto technického oboru zahrnoval 56,5 % mužů a 43,5 % žen, u zootechnického oboru pak 61,2 % mužů a 38,8 % žen.

Za závažné lze pokládat zjištění, že v době realizace šetření bylo 71 % posluchačů svobodných a 29 % ženatých resp. vdaných. Nejvyšší počet svobodných posluchačů byl zjištěn u oboru zootechnického (91,8 %) a nejnižší podíl této kategorie u oboru fyto technického (56,5 %).

Analyzujeme-li pak strukturu posluchačů z hlediska jejich třídního resp. sociálního původu, můžeme konstatovat, že 36 % posluchačů má podle otce dělnický resp. rolnický původ, přičemž 49 % otců respondentů pracovalo v době šetření v zemědělství. Podle matky lze přisoudit dělnický resp. rolnický původ rovněž 36 % respondentů. Podíl matek dotazovaných, pracujících v zemědělství, činil 42 %.

Pokud hodnotíme stupeň vzdělání rodičů, můžeme jej podle otců dotazovaných charakterizovat jako poměrně vysoký, neboť 26 % z nich dosáhlo vysokoškolského vzdělání a stejný počet pak vzdělání středoškolského. U matek respondentů byl dosažený stupeň vzdělání ve srovnání s otcí poněkud nižší, neboť pouze 12 % matek dotazovaných mělo ukončeno vysokoškolské vzdělání a 34 % dosáhlo středoškolského vzdělání.

K významným poznatkům získaným prostřednictvím realizovaného průzkumu patří i zjištění trvalého bydliště rodičů respondentů: v Brně (11 %), v jiných krajských městech (1 %), v okresních městech (21 %), v menších městech (17 %), ve střediskových obcích (18 %) a v menších vesnicích (22 %).

Z celkového počtu 184 respondentů bydlelo pak po dobu studia na kolejích 58,2 % respondentů, u rodičů nebo příbuzných v sídle školy 15,2 %, u rodičů nebo příbuzných mimo místo školy 11,4 %, ve vlastním bytě 7,0 %, v podnájmu v místě školy 6,0 %, v podnájmu mimo místo školy 1,1 % a jinde 1,1 %.

Nejvyšší relativní podíl posluchačů bydlících na kolejích z celkového počtu dotazovaných byl zjištěn u oboru fyto technického (71,0 %), nejnižší pak u oboru provozně ekonomického (39,7 %).

METODIKA

Pokud jde o okruh dotazů kladených jednotlivým respondentům jako výchozí základna pro realizaci stěžejního záměru zkoumání, byl jejich výběr orientován do několika skupin, a to s ohledem na metodický postup navržený V y b í h a l e m (1978).

První skupina otázek byla směřována k objasnění příčin vstupu na daný typ školy. Ze sociologického hlediska považujeme za významný průzkum o správnosti rozhodnutí pro daný obor této školy. Z ekonomického hlediska jsme považovali za nutné zjistit, zda posluchači měli v období průzkumu ujasněnou představu o svém budoucím pracovním zařazení a zda jsou již na začátku posledního studijního roku rozhodnutí pracovat v zemědělství nebo mimo rámec tohoto odvětví národního hospodářství.

Dílčí odpovědi respondentů byly vyjádřeny v absolutních a relativních frekvencích a sumarizovány za jednotlivé obory studia i za celý zkoumaný soubor.

Pro vyvození obecných závěrů, jež by mohly dílčím způsobem přispět ke zkvalitnění rozhodovací a řídicí činnosti již při přijímacím řízení na vysokou školu a v neposlední řadě i k usměrňování pedagogicko-výchovné činnosti v průběhu vysokoškolského studia, bylo využito matematicko-statistické metody, která umožňuje vyhodnocování vzájemné závislosti kvalitativních znaků (R e i s e n a u e r 1970).

Při testování zákonitostí v rozložení četností v jednotlivých skupinách otázek bylo využito KOLGOMOROVA-SMIRNOVOVA testu pro jeden výběr, založeného na hodnocení rozdílů experimentálních a očekávaných kumulativních četností N_{ej} , N_{oj} v jednotlivých skupinách.

Testovacím kritériem je tedy veličina D_1 , jejíž výpočet je dán vztahem

$$D_1 = \frac{1}{n} \cdot \max |N_{ej} - N_{oj}|$$

kde výraz $\max |N_{ej} - N_{oj}|$ vyjadřuje hodnotu rozdílu kumulativních četností experimentálních a očekávaných v té skupině, kde je jeho absolutní hodnota nejvyšší, přičemž testovací kritérium D_1 má i své speciální rozdělení, závislé na výběru n .

VÝSLEDKY A DISKUSE

S ohledem na metodologické aspekty a řešenou problematiku lze dosažené výsledky zkoumání rozdělit do několika specifických, i když vzájemně se podmiňujících celků.

Z hlediska interpretačních možností a jejich využití v praxi lze za ztěžejní pokládat především poznatky získané ve sféře studia názorů respondentů na vhodnost volby oboru studia (tab. I), poznatky získané v oblasti orientace budoucího profesního uplatnění respondentů v praxi

(tab. II) a průzkum požadavků respondentů na lokalitu budoucího pracoviště (tab. III).

Hodnotíme-li uváděný okruh problémů ve shodném pořadí naznačených jevů, můžeme konstatovat, že více než dvě třetiny respondentů vykázaly plné uspokojení původních představ o účelnosti studia na daném typu školy. Z celkového počtu respondentů by se pak 55,5 % znovu rozhodlo pro stejný typ školy a stejný obor a 13,0 % pro stejný typ školy, ale jiný obor. O vstup na jinou vysokou školu by se ucházelo 16,3 % dotazovaných. K závažným zjištěním patří i skutečnost, že 15,2 % respondentů by při znovurozhodování neprojevalo zájem o žádnou vysokou školu.

Uváděné závěry lze pokládat za objektivní a jejich statistická významnost vyplývá v neposlední řadě i ze vzájemných relací KOLGOMO-ROVA-SMIRNOVOVA testu (KS-testu), jež jsou pro soubor jako celek dány číselnými hodnotami, uvedenými v tab. IV a prokazujícími nerovnoměrnost rozložení frekvencí mezi jednotlivými skupinami odpovědí.

Shodnou interpretaci zkoumání daného jevu (tab. I) mají i výsledky dosažené v jednotlivých oborech studia. I na tomto místě byla statisticky potvrzena nerovnoměrnost rozložení četností podle KS-testu.

K významným poznatkům patří v této souvislosti především zjištění, že nejvyšší míru uspokojení ze správné volby oboru studia vykázali respondenti zootechnického oboru (85,7 %), zatímco 25,8 % posluchačů fyto technického oboru se vyjádřilo, že by při znovurozhodování nestudovalo na žádné vysoké škole.

Pokud jde o problematiku orientace budoucího profesního uplatnění respondentů (tab. II), bylo zjištěno, že u posuzovaného souboru respondentů se výrazně projevil zájem o nástup do bezprostřední zemědělské výroby, a to u 71,2 % posluchačů, zatímco 14,7 % projevilo zájem o činnost v praxi blízké zemědělství, tj. v rámci zemědělsko-potravinářského komplexu, a 1,6 % o činnost mimo rámec tohoto komplexu.

Hlubší pohled na výsledky této fáze zkoumání poskytují údaje obsažené v uváděném tabulárním přehledu, které prokazují značnou diferenciaci podle jednotlivých studijních oborů.

Lze konstatovat, že ani na tomto místě nelze odchylky od rovnoměrnosti rozdělení četností považovat za nahodilé, ale za zákonité (tab. IV).

Při konfrontaci posledně uváděných argumentů s poznatky, k nimž dospěli Burian a Vaculík (1979), zjišťujeme shodně „zájem o nástup do bezprostřední zemědělské výroby při vyšší poptávce po uplatnění v JZD než u státních statků“.

Při průzkumu požadavků respondentů na místo jejich budoucího pracoviště (tab. III) bylo zjištěno, že rozhodující část respondentů projevila zájem pracovat po ukončení studia v místě trvalého bydliště (35,9 %), resp. v rámci okresu příslušného místa trvalého bydliště (38,0 %). Souhrnně tedy předpokládají v 73,9 % uplatnění ve svém nejbližším okolí. K zajímavým poznatkům patří nesporně zjištěná skutečnost, že pouze 17,9 % respondentů je ochotno zapojit se do pracovního procesu v kterékoliv hospodářsko-správní oblasti.

Blížší specifikace dosažených výsledků ukazuje, že nenáročnost na lokalitu pracovního zapojení vykázali respondenti zootechnického oboru (30,6 %), resp. fyto technického (16,1 %).

I. Absolutní (A) a relativní (B) četnost názorů respondentů na vhodnost volby oboru studia — Absolute (A) and relative (B) frequency of opinions of respondents on the suitability of the choice of a study line

Obor studia	Četnost		Frekvence názorů			
			studoval bych			nestudoval bych žádnou vysokou školu
			znovu VŠZ a stejný obor	VŠZ, ale jiný obor	jinou vysokou školu	
provozně ekonomický	A	73	31	17	17	8
	B	100,0	42,5	23,3	23,3	10,9
fytotechnický	A	62	29	7	10	16
	B	100,0	46,8	11,3	16,1	25,8
zootechnický	A	49	42	0	3	4
	B	100,0	85,7	0	6,1	8,2
celkem	A	184	102	24	30	28
	B	100,0	55,5	13,0	16,3	15,2

II. Absolutní (A) a relativní (B) frekvence zájmu respondentů o pracoviště — Absolute (A) and relative (B) frequency of interest of the respondents in a work-place

Obor studia	Četnost		Frekvence požadavků na uplatnění				
			v rámci ZPoK				mimo rámec ZPoK
			v zemědělské výrobě			mimo země- dělskou výrobu	
			na státním statku	v JZD	v SZP, ACHP aj.		
provozně ekonomický	A	73	5	44	10	13	1
	B	100,0	6,8	60,3	13,7	17,8	1,4
fytotechnický	A	62	2	30	21	8	1
	B	100,0	3,2	48,4	33,9	12,9	1,6
zootechnický	A	49	2	31	9	6	1
	B	100,0	4,1	63,3	18,4	12,2	2,0
celkem	A	184	9	105	40	27	3
	B	100,0	4,9	57,1	21,7	14,7	1,6

ZPoK — zemědělsko-potravinářský komplex

III. Absolutní (A) a relativní (B) frekvence požadavků respondentů na lokalitu pracoviště — Absolute (A) and relative (B) frequency of requirements of the respondents for the workplace site

Obor studia	Četnost		Frekvence požadavků			
			místo bydliště	rámec okresu místa bydliště	rámec kraje místa bydliště	kdekoliv
provozně ekonomický	A	73	33	25	7	8
	B	100,0	45,2	34,2	9,6	11,0
fytotechnický	A	62	20	27	5	10
	B	100,0	32,3	43,5	8,1	16,1
zootechnický	A	49	13	18	3	15
	B	100,0	26,6	36,7	6,1	30,6
celkem	A	184	66	70	15	33
	B	100,0	35,9	38,0	8,2	17,9

Objektivita uváděných zjištění, jakož i další závěry, jež lze z daného tabelárního přehledu vyvodit, byla i na tomto místě potvrzena prostřednictvím aplikované testovací procedury (tab. IV).

K neméně závažným poznatkům realizovaného průzkumu patří i zjištění nesouladu v odpovědích dotazovaných na jejich představy, resp. požadavky perspektivního uplatnění z hlediska lokality.

IV. Testování statistické významnosti zkoumaných jevů — Testing the statistical significance of the investigated phenomena

Zkoumaný jev	Obory studia	Relace číselných hodnot	
		kritických	vypočtených
		$D_{1;0,05}$	$D_{1;vyp}$
Názor respondentů na vhodnost volby oboru studia	provozně ekonomický	0,1591	< 0,1746
	fytotechnický	0,1727	< 0,2177
	zootechnický	0,1943	< 0,6122
	celkem	0,1002	< 0,3043
Zájem respondentů o pracoviště v rámci ZPoK	provozně ekonomický	0,1591	< 0,2740
	fytotechnický	0,1727	< 0,2581
	zootechnický	0,1943	< 0,2653
	celkem	0,1002	< 0,2391
Požadavky respondentů na lokalitu pracoviště	provozně ekonomický	0,1591	< 0,3014
	fytotechnický	0,1727	< 0,2518
	zootechnický	0,1943	< 0,2088
	celkem	0,1002	< 0,2391

Bylo zjištěno, že i když na jedné straně převážná většina respondentů preferuje zájem o uplatnění v zemědělské výrobě, je potom na straně druhé s ohledem na jejich vztah k prostředí, v němž byli před vstupem na vysokou školu formováni, jejich interest zaměřen na obory mimo rámec zemědělské výroby, pokud nebudou uspokojeny požadavky na možnost výběru místa jejich profesního uplatnění. Uváděná skutečnost je zřejmá z konfrontace údajů obsažených v tab. II a III.

Pokud jde o vztah k uváděnému prostředí, není utvářen pouze a výhradně emotivními vazbami, ale také pouty k osobnímu vlastnictví respondentů nebo jejich rodičů, resp. příbuzných. Konkrétně jde kupříkladu o vystavěné rodinné domky, které budovaly celé generace a jejichž pořízení je v současné době pro vysokoškoláka nastupujícího do praxe bez materiální a finanční pomoci rodičů či příbuzných téměř vyloučeno.

Nelze opomenout ani určité inklinace celé řady respondentů k jejich zálibám, které mohou být výrazně akcentovány v osobní činnosti a motivovány emotivně, případně i materiálně, s vazbou na dané prostředí.

Významnou úlohu lze přikládat i psychologicko-sociálním aspektům života respondentů, a to jednak určité úrovni mezilidských vztahů, formujících se v celé své složitosti v jejich působišti a jeho nejbližším okolí, jakož i nezanedbatelné možnosti dílčí výpomoci rodičů, resp. příbuzných s opatrováním a výchovou dětí.

Všechny naznačené momenty mají zřejmě dosud významnější pozici v oblasti formování určité části individuálního vědomí respondentů, a to zejména ve srovnání s působením stávajících ekonomických nástrojů, jež jsou zřejmě s ohledem na možnost změny názoru dotazovaných na lokalitu budoucího pracoviště málo účinné.

Posuzujeme-li četnosti odpovědí na dotazy zaměřené k objasnění příčin vstupu na daný typ a obor školy jako základního prvku společenského a praktického uplatnění v pracovním procesu a navíc i předpokládaného přístupu ke všem naznačeným stěžejním problémům, zjišťujeme i na tomto místě nesoulad v odpovědích dotazovaných, a to nesporně jako důsledek zohledňování osobních zájmů. Vyplývá to v neposlední řadě i ze zjištění, že přibližně 86 % respondentů označilo jako rozhodující pohnutku pro volbu oboru a typu školy zájem o práci v zemědělství a vztah k přírodě, zatímco 14 % posluchačů se rozhodlo pro studium z jiných důvodů.

Z obou naznačených zjištění je tedy zřejmé, že limitujícím činitelem pro požadavky na uplatnění dotazovaných v praktické hospodářské činnosti není motivace vstupu na daný typ a obory školy, ale jejich osobní perspektivní zájmy.

ZÁVĚR

Na podkladě výsledků získaných u výběrového souboru respondentů lze usuzovat, že jejich rozhodující část byla plně uspokojena s výběrem své profesní přípravy a projevila zájem pracovat v zemědělské výrobě. V osobních perspektivních zájmech respondentů je však lokalita budoucího pracoviště výrazně preferována před zájmem pracovat v zemědělské výrobě, což je motivováno výraznými mezilidskými vztahy a vztahy (emotivními i osobně vlastnickými) k prostředí, v němž byli respondenti před vstupem na vysokou školu formováni.

Bylo prokázáno, že motivace vstupu na daný typ a obory školy není rozhodujícím činitelem pro požadavky uplatnění se dotazovaných v praxi.

Literatura

- BURIAN, A. — VACULÍK, R.: Osobnost studenta a výsledky výchovného a vzdělávacího procesu na VŠZ v Brně. [Závěrečná zpráva.] Brno, AF VŠZ 1979.
- REISENAUER, R.: Metody matematické statistiky a jejich aplikace v technice. Praha, SNTL 1970.
- VYBÍHAL, V. — KUBÍČEK, J.: Návrh metodiky stanovení počtu respondentů a délky pozorování při demografickém výzkumu. Acta Univ. Agric., 10, s. 297, Brno, 1974.
- VYBÍHAL, V.: Motivační příčiny studia žáků na SZTŠ Kyjov a SZTŠ Bučovice. Státní závěrečná práce. Brno, AF VŠZ 1978.

Došlo dne 13. 12. 1984

ВЫБИГАЛ, В. (Сельскохозяйственный институт, Брно): К проблематике мотивировки заинтересованности в профессиональной подготовке и ее применении на практике. Сбор. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 21, 1985 (1) : 35-42.

В работе приводится анализ результатов анкетного обследования группы слушателей перед окончанием вузовского обучения, включающего мнения опрашиваемых лиц относительно удовлетворения их ожиданий в области пригодности их специальности, анализ представлений о будущей профессиональной практике, обследование требований на место работы, дифференциации по специальностям, изучение влияния среды на заинтересованность в месте осуществления трудовой деятельности.

сельское хозяйство; вузовское обучение; анкетный опрос; методический подход к разработке

VYBÍHAL, V. (University of Agriculture, Brno): *Problems of the Motivation of Interests in Professional Training and its Application in Practice*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 21, 1985 (1) : 35-42.

Analysis is presented of the results of an inquiry carried out in a selected set of university students before the termination of their studies; it included the opinions of respondents on how far their chosen study line corresponded to their ideas on its suitability, analysis of the ideas on the future professional position, investigation into their requirements for the future workplace site, differentiation according to study lines and study of the influence of environment on the interests in their future work activity.

agriculture; university study; inquiry; methodical procedure of solution

VYBÍHAL, V. (Landwirtschaftliche Hochschule, Brno): *Zur Problematik der Motivierung der Interessen um Fachausbildung und ihre Ausnützung in der Praxis*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 21, 1985 (1) : 35-42.

Die Arbeit befaßt sich mit der Analyse von Ergebnissen einer Umfrageerhebung in einer Auswahlgruppe von Studenten vor dem Abschluß ihres Hochschulstudiums. Sie umfaßt die Ansichten der Befragten auf die Befriedigung ihrer Vorstellungen über die Zweckmäßigkeit des gewählten Faches, Analysen ihrer Vorstellungen zu den künftigen beruflichen Einsatzmöglichkeiten, eine Untersuchung der Anforderungen der Befragten an ihre künftige Wirkungsstätte und auf eine Differenzierung den Studienfächern nach, sowie das Studium des Einflusses der Umgebung auf Interessen um einen bestimmten Standort der Arbeitsstätte.

Landwirtschaft; Hochschulstudium; Meinungsumfrage; methodisches Lösungsverfahren

Adresa autora:

Ing. Václav Vybíhal, Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 5, 613 00 Brno
